

Opgave 1 Agressie in het openbaar vervoer

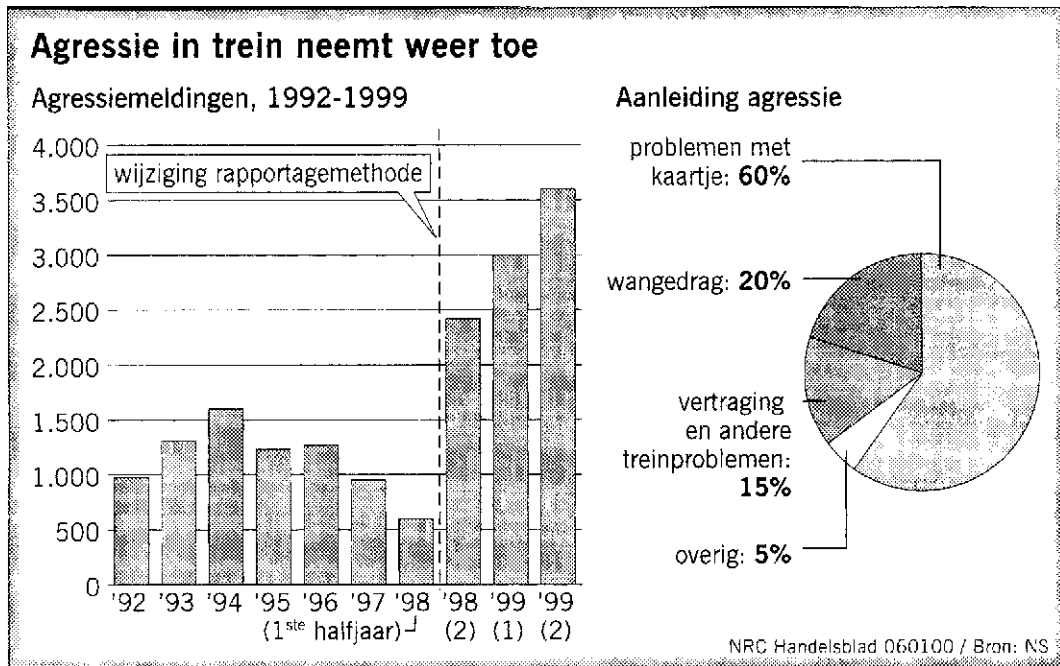
tekst 1

Pakket maatregelen tegen agressie

- De directie van NS Reizigers, de vakbonden en de ondernemingsraad bereikten vorige week overeenstemming over een uitgebreid pakket maatregelen tegen agressie. De maatregelen zijn vooral gericht op verbetering van de veiligheid op stations en in risicotreinen. NS Reizigers trekt daar jaarlijks zo'n veertig miljoen gulden extra voor uit, naast de ongeveer zestig miljoen gulden die het bedrijf per jaar uitgeeft aan de bestrijding van agressie.**
- De belangrijkste afspraak is dat er zo snel mogelijk ruim vierhonderd arbeidsplaatsen bijkomen die speciaal worden ingezet om agressie te voorkomen en te bestrijden. Dit maakt het mogelijk om het toezicht en de controle in de treinen uit te breiden en er kunnen op de stations vaker kaartcontroles plaatsvinden.
- Verder vertrekken agressietreinen alleen als er twee conducteurs op zitten, (...).
- Op alle maximum servicestations wordt tenminste één open balie voorzien van een afsluitbare avondvoorziening of nachtkloket. Als er één persoon dienst doet achter de open balie, wordt de balieruimte gedurende de openingsuren via camera's actief gevolgd. Alle servicemedewerkers krijgen de beschikking over goede communicatiemiddelen waarmee zij onder meer rechtstreeks hulp kunnen inroepen. De balies krijgen noodknoppen. (...)
- Omdat agressie jegens NS'ers en klanten deel uitmaakt van een breder maatschappelijk probleem, wil NS Reizigers de samenwerking met de overheid, politie en justitie verbeteren. Zo worden er hernieuwde afspraken gemaakt met de (spoorweg)politie over de tijd waarbinnen er ondersteuning moet zijn na een verzoek om assistentie. Ook gaat NS Reizigers praten over een intensievere juridische vervolging van daders. Verder wordt de mogelijkheid onderzocht om veroorzakers van overlast een trein- of stationsverbod op te leggen. Er komt een scenario voor de aanpak van agressie en specifieke probleemstations of probleemlijnen, waarbij gemeente, (spoorweg)politie en NS nauw samenwerken.
- Ook met de consumentenorganisaties vindt geregeld overleg plaats over de beheersing van agressie op en rond de stations. NS Reizigers, de vakbonden en de OR gaan de minister van Verkeer en Waterstaat vragen om een (financiële) bijdrage aan de anti-agressiemaatregelen. De minister heeft al aangegeven hiervoor open te staan.

bron: *De Koppeling. Weekblad voor de Nederlandse Spoorwegen, jaargang 39, 14 januari 2000*

figuur 1

Tot midden 1998 meldde treinpersoneel agressie van reizigers via formulieren die het moest invullen na zijn dienst. Sindsdien kunnen conducteurs de meldingen al tijdens de rit invoeren in hun computertje, de rail-pocket. Deze laagdrempelige manier van rapporteren heeft geleid tot een aanzienlijke toename van het aantal meldingen.

bron: NRC Handelsblad van 6 januari 2000

figuur 2

Boetes voor zwartrijden

In Nederland neemt de agressie van reizigers tegen treinpersoneel almaar toe. In het buitenland laten de statistieken nergens zoveel incidenten zien als in ons land.

Land	tarief in trein meerprijs voor kaartje in trein gekocht	boete voor zwartrijden betreft	meldingen van agressie verbaal en fysiek tegen personeel in 1999
Nederland	+ f 10,- tot f 20,-	direct betalen: treintarief later betalen: + f 10,- extra niet binnen 7 dagen: + f 60,- boete	5000
België	+ f 4,-	direct betalen: + f 55,- later betalen: + f 275,-	141
Duitsland	+ f 5,50 tot f 11,-	+ f 5,50 tot f 11,-	5
Frankrijk	officieel niet mogelijk maar bij direct betalen: + f 16,- tot f 35,-	later betalen: + f 50,- extra	650
Engeland	😊 gelijk aan lokettarief	afhankelijk van vervoerder	273*
Spanje	😊 gelijk aan lokettarief	+ f 35,-	komt amper voor

*) Totaal aantal meldingen voor trein, metro en bus

bron: Algemeen Dagblad van 7 januari 2000

tekst 2

Veiligheid kan niet alleen met strafrecht worden afgedwongen

H. Boutellier, sociaal-psycholoog
Vrije Universiteit

(...). Zwembaden, scholen, het openbaar vervoer en de straat zijn geen rustig bezit meer van burgers, maar zijn risicovolle plekken geworden. Niet overal, maar wel dusdanig vaak dat de alarmbel regelmatig wordt geluid. Deze situatie kan worden betreurd, maar zet niettemin druk op het overheidsbeleid. En naarmate deze druk toeneemt worden de repressieve voorstellen wilder.

Het strafrecht neemt hier een belangrijke positie in. Lange tijd heeft men zich in Nederland kunnen baseren op het ideaalbeeld van het strafrecht als uiterste middel. De overheid trad repressief op indien andere middelen (...) niet afdoende bleken. Strafrechtgeleerden legden zich dan ook in belangrijke mate toe op de waarborgen waarmee strafrechtelijk optreden moest worden omkleed. De brutaalsten onder hen dachten zelfs dat we het zonder konden stellen (...). Maar dat is verleden tijd.

Omdat de traditionele disciplinerende instituties (...) in vergaande mate zijn ontvoogd, is het strafrecht zo ongeveer het laatste, voor iedereen geldende normatieve bolwerk van de Nederlandse samenleving. In plaats van een perifere rol heeft het strafrecht daardoor een centrale sociale functie gekregen. De verboden van het strafrecht vormen meer dan ooit de toetssteen voor de inrichting van de sociale orde (...).

De onrust omtrent veiligheid leidt tot een roep om meer strafrechtelijke repressie. Tegenover het geweld van de straat eist men navenant geweld van de staat (...).

Het utopische ideaal van de jaren '70 dat het gebruik van het strafrecht tot een minimum zou kunnen worden teruggedrongen is vervangen door een ander, net zo min realistische neiging om veiligheid langs strafrechtelijke weg af te dwingen (...). Vreemd genoeg wordt in de strafrechtelijke wereld weinig gereflecteerd over de veranderde positie van haar instituties. Strafrechtgeleerden houden vast aan het beeld van 'de ultieme remedie', en beperken zich veelal tot wat tegensputteren bij - wat louter wordt begrepen als - een verdere oprekking van de strafrechtelijke bevoegdheden. Tegelijkertijd wordt het strafrechtelijk beleid veelal door incidenten bepaald, waarbij de verleiding groot is klakkeloos tegemoet te komen aan de eisen van media, politiek en burgers. Het wordt tijd voor een fundamentele doordinking van de positie van het strafrecht, en met name van politie en justitie, in het sociale beleid. De strafrechtelijke wereld kan niet meer om haar instrumentele normatieve functie heen. Daarvoor is de urgentie van het veiligheidsprobleem te groot. Maar de oprechte roep om een veilige samenleving mag niet worden versmald tot een debat tussen meer bevoegdheden eisende commissarissen van politie en tegenstribbelende strafrechtjuristen. Ook andere maatschappelijke organisaties (...) zijn in het geding. De normatieve uitgangspunten die achter het materiële strafrecht schuil gaan, kunnen ook door andere instituties worden gedragen.

bron: NRC Handelsblad van 11 januari 2000

Opgave 2 Politieke vernieuwing

tekst 3

Drievoudige vernieuwing moet vertrouwen in politiek herstellen

De discussie over de politieke vernieuwing moet weer worden vlotgetrokken. Alleen ingrijpende maatregelen kunnen het vertrouwen van de burger in de politiek herstellen, meent F. Rutten. Hij pleit voor een referendum, minder partijen en minder ministeries.

De kiezers hebben steeds minder belangstelling voor de landelijke politiek. Ook daalt hun vertrouwen dat de regering over voldoende bestuurskracht beschikt om grote beleidsvraagstukken - onder meer bij het verkeer en de gezondheidszorg - goed aan te pakken. Het is daarom tijd voor de volgende drie vernieuwingen, die onderling samenhangen:

- meer directe democratie door referenda,
- minder politieke partijen,
- minder ministeries.

Wat betreft de referenda kunnen jaarlijks één of meer principiële en zwaarwegende kwesties in een volksraadpleging aan de burgers worden voorgelegd. De technische mogelijkheden staan daarvoor ter beschikking. De kennisvoorsprong van overheden en belangengroepen op de gewone burgers vermindert.

In een pluriforme samenleving waarin het kennisniveau bij brede lagen van de bevolking sterk is gestegen, verschuift het zwaartepunt van ideologie naar een zakelijke analyse van feitelijke samenhangen. De revolutionaire ontwikkeling van de informatietechnologie brengt die analyse onder handbereik van velen.

Daardoor wordt het goed mogelijk de burgers op vruchtbare wijze mee te laten bepalen welke richting op een aantal beleidsterreinen dient te worden gevolgd.

Het is nu al zo, dat de politieke partijen zich bij gevoelige kwesties in hoofdzaak baseren op een inschatting van de publieke opinie. De besluitvorming kan worden verbeterd door niet te varen op informele, gebrekkige opiniepeilingen maar op goed georganiseerde referenda.

De politieke partijen kunnen zich dan concentreren op de vele bestuurlijke kwesties van minder ingrijpende aard. Door wijze zelfbeperking kan de politiek het vertrouwen van de burgers herwinnen. Politici, die referenda categorisch afhouden, getuigen van een tekort aan democratische

55 gezindheid.

Het aantal politieke partijen is te groot. De ingewikkelde partijverhoudingen zijn mede bepaald door uiteenlopende beginselprogramma's. In de praktijk spelen die programma's echter een ondergeschikte rol. De bedoelde referenda maken de rol van gedetailleerde beginselprogramma's nog geringer. Mede daardoor komt een vereenvoudiging van het partijpolitieke stelsel binnen bereik. Het is voldoende als er twee grote partijen zijn plus een of twee kleine, principiële luizen in de politieke pels. Het partijstelsel kan het beste op twee benen lopen: een sociaal-democratische partij met rode vlag en een liberale partij met blauwe vlag.
(...)

In een politiek stelsel met twee grote partijen zal als regel één partij de meerderheid hebben en alleen kunnen regeren. De lijsttrekker en premier zal dan echt gelegitimeerd zijn om leiding te geven aan zijn kabinet. In een televisiedemocratie is dat de werkwijze die door de burgers als normaal wordt gevoeld. Aldus kan het kabinet ook functioneren als een raad van bestuur zonder overmatige verkokering tussen departementen.

Thans leidt de verkokering ertoe, dat het beleid veel te traag reageert op nieuwe omstandigheden. De hardnekkige problemen op het gebied van de arbeidsongeschiktheid, de gezondheidszorg, de infrastructuur, het onderwijs en de zorg voor ouderen zijn het gevolg van onvoldoende besluitvaardigheid van de betrokken ministeries.

Bij de beleidsbepaling wordt de dienst uitgemaakt door één departement in samenspraak met kleine belangengroepen en vakbonden. Invloedrijke pressiegroepen remmen de nodige beleidsvernieuwingen af ter wille van hun veelal kleine, professionele achterban. Wetenschappelijke onderzoeken tonen aan dat de verkokerde wijze waarop in ons land op deze terreinen het beleid wordt bepaald tot ernstige stoornissen móet leiden.

De organisatie van de beleidsbepaling moet daarom drastisch worden veranderd. De ministerraad moet als een raad van bestuur van generalisten gaan functioneren. Dit kan alleen als de minister-president echt leiding kan geven zonder politieke blokkades. Dit

Eindexamen maatschappijleer vwo 2002-I

havovwo.nl

110 vergt dat het aantal ministeries wordt
gehalveerd én dat de ministers allen
afkomstig zijn uit dezelfde grote partij.
Een aanvullend argument voor halvering van
het aantal departementen is dat de
115 hoofdlijnen van het beleid steeds meer in
Brussel worden bepaald. Verder worden
steeds meer uitvoerende diensten buiten de
departementen geplaatst. Aldus hoeven op de
'kern-ministeries' niet meer dan tien- à
120 vijftienduizend ambtenaren over te blijven.
Dat is de omvang van een niet al te grote

onderneming die heel wel door een Raad van
Bestuur van zeven personen kan worden
bestuurd.

125

*F. Rutten was secretaris-generaal van het
ministerie van Economische Zaken en
voorzitter van de Wetenschappelijke Raad
voor het Regeringsbeleid.
(...).*

bron: de Volkskrant van 9 augustus 2000

Opgave 3 Ontwikkelingssamenwerking

tekst 4

GAAP ... GAAP ... ROUTINE.

Gewoontes.

We hebben ze allemaal.

98% van ons wordt elke dag wakker in zijn eigen bed.

43% drinkt voordat ze naar het werk gaan een kop koffie.

(En 56% van de paren heeft bij voorkeur seks in de ochtend.)

De meeste routines zijn noodzakelijk voor stabiliteit.

Maar het liefst doorbreken wij ze.

In andere delen van de wereld zijn routines een luxe.

Bijvoorbeeld in Bosnië, waar mensen uit hun gemeenschap worden gedreven.

Noodgedwongen moeten ze in een totaal vreemde omgeving iets nieuws opbouwen.

Maar ook hun nieuwe plek garandeert geen zekerheid.

Wanneer je geen thuis hebt, wat heb je dan?

De routine van op dezelfde plek wakker worden is dan je grootste droom.

Deze vergelijking leidt tot een belangrijke vraag: hoe groot is jouw wereld?

Bij Novib zorgen wij ervoor dat het geld wat we hebben naar die plekken gaat waar het
op dat moment het meest nodig is.

We doen dit met hulp van lokale organisaties van over de hele wereld.

Wij hopen dat jij je wereld wilt vergroten.

Je kunt dit doen door naar www.novib.nl te gaan.

Of door nu te storten op giro 100200.

(HOE GROOT IS JOUW WERELD?)

N(o)vib

bron: de Gelderlander van 27 juni 2001

tekst 5

EU-landbouwbeleid geen 'goed bestuur'

Het landbouwbeleid mag juridisch gelegitimeerd zijn sinds de Uruguay Ronde, maar daarom is het nog geen voorbeeld van goed bestuur.

5 **Eveline Herfkens breekt in dit artikel een lans voor het slechten van handelsbarrières ten gunste van producten uit ontwikkelingslanden.**
(...)

10 Het stellen van hoge eisen aan ontwikkelingslanden verplicht ons om des te scherper te kijken naar ons eigen overheidsbeleid. We moeten veel consequenter de vraag stellen: zijn we met

15 ons eigen landbouwbeleid, handelsbeleid, visserijbeleid of financieel beleid bezig de armste groepen in de rest van de wereld een kans te geven of halen we daarmee juist alle hulpinspanningen onderuit?
20 Hulp is belangrijk, met name in de allerarmste ontwikkelingslanden. En Nederland voldoet - als een van de weinige landen - aan de internationale afspraken

over de omvang van de hulp. Maar om echt
25 vooruitgang te boeken in de wereldwijde armoedebestrijding is hulp niet voldoende. Wereldwijd belooft de officiële hulp nu ongeveer 55 miljard dollar per jaar. Volgens de Wereldbank zou alleen al het afschaffen
30 van het protectionisme in de landbouw van de OESO-landen de ontwikkelingslanden per jaar 40 miljard dollar extra opleveren. De Nederlandse regering heeft het enorme belang van een samenhangend, 'coherent',
35 beleid ten aanzien van ontwikkelings-samenwerking onderkend en opgenomen in het regeerakkoord. Op basis daarvan heb ik met ondermeer de collega's Zalm, Brinkhorst en Ybema al verschillende keren goede
40 zaken kunnen doen. Nederland speelde zo een voortrekkersrol in de schuldendiscussie, stelt regelmatig lastige vragen in de Europese landbouwraad en probeerde in en na de WTO-top in Seattle de belangen van
45 ontwikkelingslanden nadrukkelijk mee te behartigen.

bron: ontleend aan een artikel van minister Herfkens in de Volkskrant van 8 juli 2000

tekst 6

WTO vindt globalisering een uitkomst voor Derde Wereld

Globalisering maakt de armoede in de Derde Wereld niet erger. Integendeel, vrije handel is een belangrijke uitweg uit de ellendige situatie waarin de inwoners
5 **van veel derdewereldlanden zich bevinden, concludeert de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in een grootschalige studie naar de relatie tussen handel en armoede.**

10 Globalisering roept wereldwijd veel protesten op. De jaarvergadering van de WTO in Seattle werd om deze reden verstoord door tienduizenden demonstranten.

15 Ook tijdens de voorjaarsvergadering van IMF en Wereldbank in Washington waren opnieuw duizenden mensen op de been tegen de globalisering. Maar volgens de WTO zijn veel demonstranten niet goed geïnformeerd.

20 De handelsorganisatie ziet het als haar taak om wereldwijd burgers ervan te overtuigen dat globalisering 'goed' is. Een maandag gepubliceerde studie moet hieraan een bijdrage leveren.

25 (...)

De WTO is bezorgd over de groeiende armoede in de wereld. Bijna 3 miljard mensen, een kwart van de wereldbevolking leven van minder dan 2 dollar per dag. De
30 enige uitweg uit armoede is economische groei van derdewereldlanden en globalisering bevordert die economische groei, zo stelt de WTO.
(...)

35 Het inkomensverschil tussen de arme en rijke landen neemt toe, zo meldt de studie. Maar toch lopen sommige arme landen, vooral in Oost-Azië, in op het rijke Westen. De WTO stelt dat ontwikkelingslanden met
40 een open economie meer kans hebben om het inkomensverschil met het rijke Westen in te lopen dan ontwikkelingslanden met een gesloten economie.
(...)

45 Het rapport concludeert dat er altijd verliezers zullen zijn van het openen van de grenzen van een land. Dat zijn echter niet de armen. (...)

bron: de Volkskrant van 20 juni 2000

■ Opgave 1 Agressie in het openbaar vervoer

Gebruik tekst 1 en de figuren 1 en 2 uit het bronnenboekje voor het beantwoorden van de vragen 1 tot en met 6.

Op 6 januari 2000 heeft de directie van NS Reizigers met de vakbonden en de ondernemingsraad overeenstemming bereikt over een pakket maatregelen om agressie rond treinen terug te dringen (zie tekst 1).

Niet lang daarvoor had het NS-personeel het werk neergelegd uit protest tegen diverse geweldsincidenten in treinen of op stations. Diezelfde week nog was bij Harmelen een conducteur neergestoken door een zwartrijder.

Op 7 januari overleed de 17-jarige Daniël van Cotthem na mishandeling op het perron in Vlaardingen.

De discussie over agressie rond treinen vond aanvankelijk vooral plaats tussen de directie van de NS, de ondernemingsraad en de vakbonden.

- 2p 1 Geef voor zowel de directie als het personeel aan wat het belang is van een goede aanpak van dit agressieprobleem.

In de criminologie bestaat een aantal theorieën ter verklaring van criminaliteit. Enkele hiervan zouden het pakket maatregelen dat de NS zelf zal nemen theoretisch heel goed kunnen ondersteunen.

- 3p 2 Leg uit welke theorie de voorgestelde NS-aanpak van agressie rond treinen onderbouwt.

Stel dat voor de volgende drie delicten telkens de maximumstraf geëist wordt:

- graffiti op en in de treinen;
- neersteken conducteur;
- zwartrijden.

- 3p 3 Geef aan voor welke rechtbank of door welke rechter elk van deze delicten wordt behandeld.

Uit de figuren 1 en 2 blijkt dat de meldingen van agressie (in het algemeen of tegen het personeel) behoorlijk zijn toegenomen en nergens zo hoog zijn als in ons land.

- 4p 4 Welke onderzoeksmatige opmerkingen kun je maken bij de hoogte van het aantal meldingen van agressie in Nederland in vergelijking met het aantal meldingen in andere landen? Geef er twee.

Bij het overleg tussen NS Reizigers en de vakbonden kwamen ook de bevoegdheden van de spoorwegpolitie (die dezelfde bevoegdheden heeft als gewone politie) aan de orde. Op het moment dat dit overleg plaatsvond, werd een conducteur in een trein neergestoken. Dit riep heftige emoties op. De woordvoerder van de Rotterdamse afdeling van een vakbond van spoorwegpersoneel zei in een eerste reactie „voorstander te zijn van preventief fouilleren.” Een uitspraak die hij later weer in moest trekken (*Trouw* van 5 januari 2000).

Binnen de bestaande wetgeving mag de politie niet preventief fouilleren.

- 2p 5 Wanneer mag de (spoorweg)politie, juridisch gezien, iemand fouilleren?

Om het vraagstuk van de agressie in het openbaar vervoer te analyseren, kun je gebruikmaken van de benaderingswijzen of invalshoeken van maatschappijleer.

- 4p 6 Welke twee benaderingswijzen zijn van toepassing op tekst 1? Formuleer bij elk van deze benaderingswijzen een analysevraag. Vermeld op welke passage in de tekst die analysevragen betrekking hebben.

Eindexamen maatschappijleer vwo 2002-I

havovwo.nl

Gebruik tekst 2 voor het beantwoorden van de vragen 7 tot en met 11.

- Boutellier wijst op de veranderde positie van het strafrecht. Hij ziet het strafrecht als „laatste normatieve bolwerk.” Rechtsregels, waaronder het strafrecht, hebben verschillende functies voor het samenleven van mensen.
- 2p **7** Op welke functie van rechtsregels legt Boutellier kennelijk de nadruk?
- Boutellier betoogt dat de nodige herbezinning op het strafrecht er ook weer niet toe mag leiden dat maatschappelijke instituties buiten de discussie worden gehouden. Zie regels 24 en 25 en regels 68–73.
- 3p **8** Op welke maatschappelijke instituties heeft Boutellier het oog?
Geef hiervan drie voorbeelden en leg uit in welke zin deze instituties kennelijk tekortschieten.
- Boutellier verwerpt de gedachte van het abolitionisme.
- 3p **9** *A* Wat willen aanhangers van het abolitionisme met hun opvattingen bereiken?
B Geef twee citaten uit de tekst waarin naar voren komt dat Boutellier abolitionisme afwijst.
- 2p **10** Welke twee functies van straffen zijn onverenigbaar met de gedachte van het abolitionisme?
- PvdA en VVD verschillen vaak met elkaar van mening over de wenselijkheid van uitbreiding van repressieve middelen, zoals bijvoorbeeld meer bevoegdheden van de politie.
- 4p **11** Welke van deze politieke partijen, PvdA of VVD, is eerder voorstander van uitbreiding van repressieve middelen en welke politieke partij, PvdA of VVD, is hierbij wat terughoudender?
Licht je keuze toe door aan te geven wat kenmerkend is in de visie die deze partijen hebben op de aanpak van criminaliteit.

Opgave 2 Politieke vernieuwing

Maak gebruik van tekst 3 uit het bronnenboekje bij het beantwoorden van de vragen van deze opgave.

- F. Rutten opent het artikel met de opmerking dat de kiezers steeds minder belangstelling hebben voor de landelijke politiek. Er kunnen verschillende redenen zijn waarom burgers weinig belangstelling hebben voor de politiek.
- 2p **12** Formuleer twee hypothesen waarom burgers niet zoveel belangstelling hebben voor de politiek.
- De auteur noemt drie vernieuwingen om het vertrouwen in de politiek te herstellen. Hij pleit voor meer directe democratie door referenda, minder politieke partijen en minder ministeries.
- 2p **13** Leg uit welke van de drie voorgestelde vernieuwingen de grootste bijdrage zal leveren aan het vergroten van de representativiteit in de Nederlandse politiek.
- F. Rutten komt met de uitspraak: „Politici die referenda categorisch afhouden, getuigen van een tekort aan democratische gezindheid.” (regels 53–55).
- 2p **14** Getuigt het van een tekort aan democratische gezindheid als je tegen het houden van referenda bent?
Geef een toelichting bij het ‚ja’-antwoord en een toelichting bij het ‚nee’-antwoord.
- 2p **15** Bij welke politieke partijen zijn de meeste voorstanders voor het houden van referenda te vinden?
Noem er drie.

- In het functioneren van de overheidsbureaucratie worden regelmatig verschillende knelpunten gesignaleerd. F. Rutten wijst in zijn artikel op een aantal van deze knelpunten.
- 2p 16 Welke knelpunten in het functioneren van de overheidsbureaucratie herken je in tekst 3? Geef er twee.
- De voorstellen van F. Rutten voor politieke vernieuwingen komen mede voort uit veranderingen in de omgeving van het politieke systeem.
- 2p 17 Noem uit de tekst twee omgevingsfactoren die volgens Rutten het realiseren van zijn voorstellen mogelijk maken.
- F. Rutten stelt drie vernieuwingen voor. Eén daarvan heeft betrekking op het terugbrengen van het aantal politieke partijen. „Het is voldoende als er twee grote partijen zijn plus een of twee kleine, principiële luizen in de politieke pels.” (regels 66–68). Hij geeft echter niet aan op welke wijze hij het aantal politieke partijen wil terugbrengen.
- 2p 18 Leg uit waarom het huidige kiesstelsel *niet* zal leiden tot het ontstaan van twee grote politieke partijen.
- 2p 19 Leg uit welk kiesstelsel wel kan leiden tot het verkleinen van het aantal politieke partijen in het parlement.
- Volgens F. Rutten kan het aantal ministeries worden gehalveerd en ook het aantal ambtenaren sterk worden verminderd. Zie regels 109–120.
- 3p 20 Welke grote politieke partij zal zich in grote mate kunnen vinden in het terugbrengen van het aantal departementen en ambtenaren?
Licht je antwoord toe op basis van een uitgangspunt van deze partij.

■ Opgave 3 Ontwikkelingssamenwerking

In 1998 werd Eveline Herfkens minister voor Ontwikkelingssamenwerking, nadat Jan Pronk die positie jarenlang had bekleed. Herfkens kwam tussen 1998 en 2000 met beleidsvoornemens die gedeeltelijk een verandering betekenden van het beleid van haar voorganger Pronk.

In deze opgave komen de volgende kwesties aan de orde:

- het inperken van het aantal hulpontvangende landen;
- het toelaten van een vijfde medefinancieringsorganisatie, namelijk Foster Parents Plan Nederland;
- het Europees landbouwbeleid en globalisering.

Let op: pas vanaf vraag 25 heb je de teksten 4 tot en met 6 nodig.

In het najaar van 1998 kondigde de minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan het aantal landen dat van Nederland bilaterale hulp ontvangt drastisch te gaan beperken. Tot dan toe ontvingen 118 landen bilaterale hulp. Het kabinet wilde het aantal waarmee intensief wordt samengewerkt, terugbrengen tot ongeveer 20 en met een aantal landen een beperkte relatie aangaan (bron: brochure *Kiezen voor Effect*, ministerie van Buitenlandse Zaken).

Naast humanitaire redenen kent het Nederlandse beleid van ontwikkelingssamenwerking politieke en economische redenen.

- 2p 21 Noem een politieke en een economische reden waarom Nederland met veel landen een ontwikkelingsrelatie was aangegaan.

Eindexamen maatschappijleer vwo 2002-I

Herfkens heeft 20 arme landen geselecteerd voor het aangaan van een langdurige hulprelatie. Naast een bepaalde graad van armoede heeft Herfkens nog andere criteria gehanteerd voor de keuze van deze 20 arme landen.

- 4p **22** *A* Noem twee andere criteria waaraan de landen moeten voldoen, willen ze in aanmerking komen voor een langdurige ontwikkelingsrelatie met Nederland.
B Geef van één criterium aan waarom het een voorwaarde kan zijn voor duurzame armoedebestrijding in die landen.

Veel geld voor ontwikkelingssamenwerking van de overheid wordt verdeeld via particuliere organisaties. De belangrijkste daarvan zijn de zogenoemde medefinancieringsorganisaties (MFO's). Eind 1999 kwam minister Herfkens met het voorstel Foster Parents Plan toe te voegen aan de medefinancieringsorganisaties.

- 1p **23** Tot 2000 bestonden er vier medefinancieringsorganisaties: Novib, Icco, Cordaid en Hivos. Leg uit dat deze organisaties stammen uit het verzuilde Nederland.

Over het belang van MFO's schreef het Tweede-Kamerlid Farah Karimi van GroenLinks in de Volkskrant van 14 januari 2000: „Het betrekken van particulieren bij ontwikkelingssamenwerking is van groot belang voor het draagvlak hier, maar nog belangrijker voor het ontwikkelingsproces in ontwikkelingslanden.”

- 2p **24** Noem twee kenmerken van de aanpak van MFO's in ontwikkelingslanden.

Zie tekst 4.

Om de betrokkenheid van burgers bij ontwikkelingssamenwerking te stimuleren, maken de MFO's onder andere gebruik van de massamedia. In advertenties en tv-programma's vragen ze aandacht voor de situatie van mensen in de Derde Wereld. De MFO's zijn zich bewust van het feit dat door het geven van informatie over de Derde Wereld een bepaalde beeldvorming kan ontstaan.

- 3p **25** *A* Met welke spanningsverhouding worden de MFO's geconfronteerd bij het vervaardigen van hun tv-spotjes of reclamemateriaal?
B Leg uit hoe de Novib in haar advertentie - tekst 4 - met deze spanning is omgegaan.

Zie tekst 5.

In een ingezonden artikel in de Volkskrant breekt Herfkens een lans voor het slechten van handelsbarrières door rijke landen ten gunste van het toelaten van producten uit ontwikkelingslanden. In tekst 5 staat een fragment uit haar artikel.

- 2p **26** Met welke zaken heeft de Nederlandse minister voor ontwikkelingsbeleid in haar beleid volgens tekst 5 rekening te houden?

Nederland voldoet volgens Herfkens - als een van de weinige landen - aan de wereldwijde afspraken over de omvang van de hulp (regels 21–24 uit tekst 5).

- 2p **27** Wat houdt die afspraak in én binnen welke internationale organisatie is deze afspraak gemaakt?

Volgens Herfkens probeerde Nederland op verschillende manieren de belangen van ontwikkelingslanden te behartigen (zie regels 40–46 uit tekst 5). Eén maatregel staat al in de tekst, namelijk het verschaffen van vrije toegang tot westerse markten aan producten van ontwikkelingslanden.

- 2p **28** Geef twee voorbeelden van andere maatregelen die Nederland in internationaal verband kan voorstellen en die rekening houden met de belangen van ontwikkelingslanden.

Zie tekst 6.

De jaarvergaderingen van WTO, het IMF en de Wereldbank gaan de laatste jaren gepaard met felle demonstraties. Ook verschillende ontwikkelingslanden en ontwikkelingsorganisaties hebben kritiek op de werkwijze van deze organisaties.

- 2p **29** Van welke ontwikkelingsstrategie gaan IMF, Wereldbank en WTO uit?
Licht je antwoord toe aan de hand van tekst 6.

Er bestond in het verleden en er is nog steeds veel kritiek op het beleid van het IMF en de Wereldbank.

- 4p 30 Wat was/is de inhoud van de kritiek op de manier waarop het IMF en de Wereldbank hun taken uitoefenen?

Ga in je antwoord zowel uit van taken van het IMF als van taken van de Wereldbank.

Globalisering kan, naast economische, ook sociaal-culturele effecten hebben op derdewereldlanden.

- 2p 31 Noem twee effecten op cultureel gebied in derdewereldlanden die als gevolg van toenemende globalisering kunnen optreden en geef van ieder effect een voorbeeld.

■ Opgave 4 Europese integratie

In december 2000 vond in de Franse stad Nice de halfjaarlijkse top plaats van de Europese regeringsleiders en staatshoofden. Zo'n vergadering is de traditionele afsluiting van het voorzitterschap van de EU, dat elk half jaar per land wisselt. In de periode juli-december 2000 was het de beurt aan Frankrijk. Het land heeft de afsluitende top moeten voorbereiden en krijgt de kous op de kop als de lidstaten niet tot besluiten komen. Met hangen en wurgen is dat uiteindelijk wel gelukt, maar de heftige discussies legden een grote verdeeldheid tussen de leiders bloot (naar *NRC Handelsblad* van 11 december 2000).

Zeer moeizaam kwamen de EU-landen tot overeenstemming.

- 1p 32 Geef een reden waarom de EU-landen vaak moeilijk tot overeenstemming komen.

De EU wil uitbreiden. Uiterlijk in 2003 moet de Unie klaar zijn om zes nieuwe lidstaten toe te laten: Polen, Hongarije, Slovenië, Estland, Tsjechië en Cyprus. De onderhandelingen met deze landen zijn nog niet afgerond, al kan er weinig meer misgaan. Binnen de organisatie van de EU is hervorming nodig om uitbreiding met nieuwe lidstaten mogelijk te maken (naar *NRC Handelsblad* van 11 december 2000).

- 2p 33 Welke belangen zijn er gediend bij een uitbreiding van de EU?
Noem er twee.

Eén van de uitgangspunten van het Nederlands EU-beleid is dat het Europees Parlement meer invloed moet krijgen.

- 2p 34 A Welke term gebruikt men om onder andere de geringe invloed van het Europees Parlement aan te duiden?
B Geef een voorbeeld van een voorstel om het Europees Parlement meer invloed te geven op de besluitvorming in de EU.